

ביאור הלכה סימן רלא

בכל דרכיך דעהו – כתב בתשובת דבר שמואל סימן קל"ח שאלה איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם אם לעסוק בתורה ולהרבות גבולו בתלמידים כל ימי השבוע וליהנות מאחרים או ליהנות מיגיע כפיו ומלאכה נקיה כל ימי השבוע ולעסוק בתורה לבד כל יום השבת

[ואין כונתו שלא ילמוד כלל כל ימי השבוע דהא פשיטא דמחוייב האדם עכ"פ לקבוע עתים לתורה בכל יום כמבואר בסימן קנ"ה ובסימן רל"ח וביו"ד סימן רמ"ו אלא כונתו על יתר העת שביום איך יתנהג. וגם שאלתו הוא דוקא אם העסק שלו הוא נקי מתערובות גזל ורבית ואונאה דאל"ה אין זה ספק כלל – אחד, דעסקים כאלו שוב אין נקרא נהנה מיגיע כפו אלא מיגיעת אחרים. ועוד, דמוטב להתבייש בעוה"ז ולקבל מאה מתנות ולא לעבור פעם אחד על לאו דאורייתא של לא תגזול.]

ואעתיק בקצרה עיקר תשובתו לשואלו הלא ראתה עינו הבדולח מה שכתוב בטיו"ד סימן רמ"ו בב"י ובב"ח ובט"ז ובש"ך בשם ספר ים של שלמה ומכולם האריך למענתו מהר"י קאר"ו בספרו כ"מ הלכות ת"ת פ"ה וכו'.

אך הנראה לע"ד שאפילו הרמב"ם ז"ל יסכים בנידון דידן להתיר, דאין דנין אפשר משאי אפשר. וכיון שכפי צורך השעה והמקום א"א לזה האיש החפץ בחיים להתקיים תלמודו בידו לזכות בו את הרבים כ"א בסיפוק צרכיו ע"י אחרים הרי הוא ככל המון הדיינים והחכמים שהיו מקבלים שכר מתרומת הלשכה כדגרסינן בכתובות פרק שני דייני גזירות והרמב"ם ז"ל פסק כן בהלכות שקלים פ"ד וז"ל מגיהי ספרים שבירושלים ודיינים שדנים את הגזלנים נוטלין שכרן וכו' ואם לא הספיקו להם אע"פ שלא רצו מוסיפין להם כדי צרכן להם ונשיהם ובניהם ובני ביתם.

ואיך יעלה על הדעת שיורה בכגון זה הרב ז"ל שיותר טוב לאדם לאחוז בסכלות וחסרון החכמה כל ימיו אשר הוא גרמא לכמה נזקין ומכשלות תלמוד המביא לידי מעשה ולמנוע טוב מבעליו מפני היותו נהנה מאת אחיו?

וע"ש עוד מה שהאריך בענין זה.

ולפלא על הבה"ט שלא העתיק רק השאלה ולא התשובה:

שו"ת יביע אומר חלק ז – יורה דעה סימן יז

[ג]...נמצא שמנהג קדום הוא מימות התנאים והאמוראים עד עתה להחזיק בתלמידי חכמים. וכן מצינו בימות הגאונים שהיתה אצלם קופה מיוחדת לפרנסת הישיבות וכל קהלה היתה תורמת ממון קצוב לראשי הישיבות ותלמידיהם, וכמ"ש רב עמרם גאון וכו'.

ועוד האריך בזה שם. והניף ידו שם (סי' קמז) ע"ד הרמב"ם הנ"ל שהפריז על מדותיו בזה, והטעה כמה גאונים ורבנים אשר היו לפניו ובזמנו, ואם הוא ז"ל המזל עזרו וזכה

להיות קרוב למלכות ונכבד בדורו להיותו גדול ברפואה ובחכמה ולא נצרך לקבל פרס מהקהלה, מה יעשו הרבנים והחכמים אשר לא זכו לבוא לידי מדה זו, האם ח"ו ימותו ברעב או יפרקו עול התורה מעל צוארם להתבזות במלאכה אצל ע"ה, אין זאת כוונת התורה והתלמוד וכו'. ע"ש.

וע"ע בספרו מגן אבות (פ"ד דאבות מ"ה). וכל דבריו נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת. וכן מרן הכסף משנה (בהל' ת"ת פ"ג ה"י) האריך להוכיח מהש"ס שהחכמים ותלמידיהם היו מתפרנסים מתרומות הצבור, כההיא דאמרינן בגיטין (ס ב) ההוא שיפורא דהוה בי רב יהודה וכו', וכן בחולין (קלד ב) ההוא שקא דדינרי דאתא לבי מדרשא וכו', ובסוטה (כ א) אמרו, שר' יוחנן היה מתפרנס ע"י הנשיא כדי שיוכל לעסוק בתורה. וכן ראינו שכל חכמי ישראל קודם זמן רבינו ואחריו היו נוהגים ליטול שכרם מן הצבור. ועוד שאפילו אם נודה שהלכה מעיקר הדין כדברי רבינו, מכל מקום כבר הסכימו כל גדולי הדורות להתיר משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, שאילו לא היתה פרנסת המלמדים והלומדים מצויה מתרומות הצבור, לא היו יכולים להקדיש את זמנם ולטרוח בתורה כראוי, והיתה התורה משתכחת מישראל ח"ו, אבל בהיותה מצויה לפרנסתם יוכלו לעסוק בתורה תדיר. ויגדיל תורה ויאדיר. עכת"ד. (וע"ע למרן בשו"ת אבקת רוכל סימן ב. ע"ש).

גם המהרש"ל בספר ים של שלמה (פ"ג דחולין סי' ט) האריך למעניתו להחזיק המנהג שנהגו כל התלמידי חכמים להתפרנס מתרומות הצבור ולעסוק בתורה, וכתב שאם לא היו עושים כן היתה התורה בטלה ומשתכחת ח"ו מישראל, כי אי אפשר לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה לדון ולהורות הלכה למעשה לרבים ולהתפרנס ממעשה ידיו, וכל שכך למי שהוא ראש ישיבה ומרביץ תורה ברבים, והוא צריך לחלק עתותיו בלימוד התורה לו ולאחרים, שעבירה היא בידו אם לא יקבל פרנסתו מאחרים. אע"פ שהוא יודע מלאכה שיוכל להרויח ולפרנס ממנה את ביתו, כי אי אפשר שלא יתבטל מתלמודו וכו'. ע"ש. וכ"כ הב"ח והש"ך ביו"ד (סי' רמו סק"כ). ע"ש.

גם הגר"ח בן עטר בראשון לציון (סי' רמו סכ"א) כתב, שאם יש אדם שיכול להתפרנס ממלאכתו וללמוד תורה בשעת הפנאי, או שיטול פרנסתו ופרנסת בני ביתו ממחזיק יחיד או מבני אדם רבים, כדי שילמוד כל היום, הנה בזמנינו שנתמעטו הלבבות והדעות, והלואי שילמד אדם כל היום, ובתורתו יהגה יומם ולילה, וישיג לדעת את הדינים הנחוצים והנצרכים, וכיצד יקיים מצות הקב"ה, לכן נ"ל שיותר טוב שילמוד כל היום ויטול פרנסתו מאחרים, ועץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר. ע"כ.

וכ"כ הגאון רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה כרך ה' (חיו"ד סי' קטז) שאלה

המתחסדים לנהוג ע"פ דברי הרמב"ם, ולומר שצריך שיהנה מיגיע כפיו ויקבע עתים לתורה בשעות הפנאי, ולא ילמוד כל היום בכולל ויקבל משם פרס לפרנסתו, הם הולכים אחר עצת יצר הרע, המסיתם שיפסיקו ללמוד תורה כראוי. ויעסקו במלאכה ובמסחר עד שלבסוף ישכחו גם את המקצת שלמדו בילדותם, ואף לא ישאר להם זמן ללמוד כלל, והרי אפילו הראשונים כמלאכים שהיה לבם פתוח כפתחו של אולם, אמרו, שאי אפשר לאדם לעסוק בתורה ולהתגדל בה, שיהיה ראוי להורות ממנה למעשה, אם יעסוק גם במלאכה וסחורה, וכמו שאמרו בעירובין (נה א) ולא מעבר לים היא, לא תמצא התורה לא בסחרנים ולא בתגרנים, ובעירובין (סה א) אמר אביי אי אמרה לי אם קריב כותחא לא תנאי, ופירש רש"י, אפילו אילו אמרה לי ציווי לעבודה קלה כגון להביא הכותח, לא הייתי יכול לשנות, כמו ששנית, כי הייתי מתבטל מהלימוד. וע"ע בתוס' תענית (ז א) בד"ה אף.

וכ"ש בדורותינו שנתמעטו הלבבות, כמ"ש בעירובין (נג א) ראשונים היה לבם כפתחו של אולם, אחרונים כפתחו של היכל, ואנו כמלא מחט סדקית. ועוד אמרו שם, אנן כי אצבעתא לקירא בסברא, וכי אצבעתא בבירא לשכחה¹.

ולכן הלכה רווחת שנתקבלה בכל הדורות ובכל תפוצות ישראל שמותר ומצוה לעסוק בתורה בתמידות ולהתפרנס ממשכורת הכולל, וכן מי שהוא רב ומורה הוראה מקבל משכורתו מקופת הצבור, ואין שום מדת חסידות להמנע מזה. ומי יתן והיו נדיבי עמינו תורמים בעין יפה להרבות ישיבות וכוללים בכל תפוצות ישראל, שעל ידי כך מתרבים גדולי ישראל בעלי הוראה ויושבי על מדין כרצון הקב"ה שאין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד (ברכות ח א) ע"כ. שפתים ישק משיב דברים נכוחים. וע"ע בשו"ת דבר שמואל אבוהב (סי' קלח) ובס' משנה ברורה (בביאור הלכה סי' רלא). ע"ש.

1. רש"י מסכת עירובין דף נג עמוד א: כאצבע בקירא – בשעוה קשה, שאין האצבע יכול ליכנס בתוכה, אלא מדבק מעט. כאצבע בבירה לשכחה – כשם שהאצבע נוח ליכנס בפי הבור, כך אנו מהירין לשכוח.